

УДК 37.047

Олена Савицька

**РОЛЬ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ
В ДОСЯГНЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ
ТА КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ УЧНІВ**

Профільне навчання є одним із ключових напрямків модернізації системи шкільної освіти, яке передбачає реалізацію оновленої моделі сучасної школи старшій ступені, яка б найбільш повно враховувала інтереси, нахили, здібності кожного учня, водночас створювала умови для самовизначення особистості, забезпечивши її соціалізацію. До числа найважливіших завдань модернізації загальної середньої освіти відноситься задача різнобічного розвитку учнів, їх здібностей, умінь і навичок самоосвіти, формування у молоді готовності й здібностей адаптуватися до мінливих соціальних умов. Вирішення цього завдання неможливе без диференціації змісту шкільної освіти. Варіативність змісту, організаційних форм, методів навчання залежно від пізнавальних потреб, інтересів і здібностей учнів важлива на всіх етапах освітнього процесу, але особливо актуальна вона на старшій ступені шкільної освіти. Саме тому в даний час ставиться завдання широкого розповсюдження в старших класах програм профільного навчання.

Відзначимо, що фундаментальні психолого-педагогічні дослідження проблеми підготовки молоді до вибору майбутньої професії були здійснені: Ф. Іващенко, Є. Клімовим, В. Рибалко, В. Поляковим, В. Сидоренко, С. Чистяковою, М. Янцуром та іншими дослідниками, які визначили методологічні підходи, цілі, завдання, зміст цього процесу і засоби його реалізації у різних видах навчальної та трудової діяльності учнів.

Останнім часом чільне місце становлять наукові праці, які присвячені вивченню проблем вибору майбутньої професійної діяльності школярів в умовах профільного навчання Д. Закатнова, А. Коберника, Л. Липовою, Н. Побірченко, І. Сотніченко, А. Терещука та інших.

Впровадження профільного навчання учнів в Україні посилює інтерес науковців і практиків до зарубіжного досвіду країн з достатньо вкоріненими традиціями профільного навчання шкільної молоді. Вивченню цієї проблеми присвятили свої праці П. С. Белянін, О. М. Желюк, Т. С. Кошманова, Л. А. Кремін, Г. Орфілд.

Мета статті полягає в обґрунтуванні та підтвердженні необхідності створення простору профільного самовизначення, яке суттєво впливає на формування інтересу та готовності учнів основної школи до вибору профілю навчання для досягнення професійної успішності та кар'єрного зростання.

В багатьох розвинених країнах профільна диференціація навчання вже давно була введена в шкільний освітній процес та успішно функціонує й дає позитивні результати досить тривалий час. Педагоги, вчені, філософи, дидакти та науковці різних країн не можуть не заперечувати доцільність та актуальність диференціації навчання. Адже знання людства надзвичайно розширились, сучасна школа повинна враховувати ті вимоги, які ставлять перед випускником технікуми, училища та ВНЗ: знання ПК, іноземної мови (а інколи двох мов), уміння швидко орієнтуватись та адаптуватись у різних ситуаціях, умовах та обставинах, уміння вести дискусію, переконувати, зацікавлювати, бути творчим та активним, проявляти креативність та володіти неабиякими організаторськими здібностями, орієнтуватись в політичній ситуації у власній країні та в світі і т. ін. Отже, організатори навчального процесу мають скомпонувати й упорядкувати його таким чином, щоб досягти найкращих результатів та озброїти майбутніх випускників усіма необхідними знаннями і вміннями.

Для людини, що готує себе до трудової діяльності, що вступає в доросле життя, обрати професію завжди було нелегкою справою. Але сьогодні цей вибір пов'язаний із більшою відповідальністю, зробити його стало набагато важче, хоча, здавалося б, можна користуватися повною, нічим не обмеженою свободою. Ринок праці диктує свої умови. Існує безробіття, виникла жорстка конкуренція. З претендентів на робоче місце виберуть кращого – того, хто не тільки має диплом про закінчення навчального закладу, але й володіє потрібними для роботи якостями.

Складна проблема вибору професії може бути успішно вирішена в процесі профорієнтації, яка передбачає оволодіння знаннями про різні види діяльності, про вимоги, що пред'являються людині різними професіями, а також про самого себе. Профільне навчання передбачає системну організацію психолого-педагогічного супроводу дитини. Це обумовлено декількома принципами.

По-перше, реалізація профільності ставить випускника основної школи перед необхідністю відповідального вибору – попереднього самовизначення щодо профільюючого напрямку.

По-друге, педагоги і психологи повинні не тільки допомогти школяреві здійснити вибір профілю, а й сформувані власну аргументовану позицію з цього питання. Цього можна досягти тільки за умови широкої діагностики інтересів і схильностей учня ще до створення ситуації вибору. У нинішніх дев'ятикласників, як правило, професійні наміри ще не сформовані, у них, практично, немає підстави для вибору профілю, тому виникла необхідність допрофільної підготовки. Допрофільна підготовка – це система роботи освітньої установи, що забезпечує учням основної школи відповідальний вибір попереднього самовизначення щодо майбутньої профільюючої діяльності. Її необхідність значною мірою

обумовлюється тим, що профіль визначає вибір майбутнього навчального закладу, отримання професії, професійне і соціальне самовизначення.

Створення профільної школи пояснюється багатьма причинами:

1. Виразною диференціацією інтересів і життєвих планів учнів;
2. Відсутністю в сучасній школі умов для підготовки до майбутньої професійної діяльності та побудови успішної кар'єри;
3. Підвищенням економічної ефективності освіти, а також більш успішною соціалізацією випускників шкіл за рахунок усвідомленого вибору майбутньої професії;
4. Наявністю специфічних вимог, пред'явлених до випускників шкіл установами професійної (вищої) освіти, недотриманням наступності між школою і вузом, усуненням недоліків довузівської підготовки.

Успішна реалізація профільного навчання у старшій школі неможлива без допрофільної підготовки, покликаної створити умови для підвищення готовності підлітків до самовизначення і свідомого вибору майбутнього навчання.

Безумовно, формування у школярів уміння здійснювати вибір профілю, відповідно їх здібностям і інтересам, формування високого рівня навчальної мотивації до навчання за обраним профілем є важливими, але не єдиними цілями допрофільної підготовки. Обмежитися тільки ними – значить звузити її зміст. Психолого-педагогічна діагностика учнів до профільних класів показує, що перед школярами цієї вікової категорії стоять наступні проблеми: брак знань про світ професій, зміст і діяльності різних типів професій, про ринок освітніх послуг; не сформованість уявлень про свої психофізіологічні якості; невміння адекватно оцінювати свої схильності і можливості співвіднести їх з вимогами, які пред'являє професія.

Профілізація навчання – одна з найбільш обговорюваних сьогодні тем. У дискусіях звучать різні аргументи і ставлення до неї. Практика ж показує, якщо справа робиться з розумом і повагою до дітей, колег, до місцевого співтовариства, то вона виявляється завжди успішною, як її не назви.

Профільне навчання розглядається як засіб диференціації та індивідуалізації навчання, коли за рахунок змін у структурі, змісті та організації освітнього процесу більш повно враховуються інтереси, схильності і здібності учнів, створюються умови для навчання старшокласників відповідно до їх професійних інтересів та намірів щодо продовження освіти. При цьому істотно розширюються можливості вибудовування учнем власної, індивідуальної освітньої траєкторії.

Для досягнення поставлених цілей необхідно вирішити такі завдання:

- 1) розробити програми профільного навчання, які будуть забезпечувати поглиблене вивчення предметів, можливості для вступу до

ВНЗ, успішну соціалізацію та вибудовування індивідуальних освітніх траєкторій;

2) провести узгодження цих програм з ВНЗ та батьками учнів, тобто професійне узгодження за умовами входу до ВНЗ і суспільне узгодження;

3) провести сертифікацію освітніх установ або груп освітніх установ, а також вчителів на предмет можливості реалізації ними програм профільного навчання;

4) провести допрофільну підготовку 9-класників, що дозволяє їм зробити обґрунтований вибір програми (програм) профільного навчання;

5) провести експеримент з освоєння програм профільного навчання;

6) приступити до широкомасштабної реалізації профільного навчання в Україні.

Введення профільного навчання в умовах сільських шкіл якщо й можливе, то пов'язане з деякими проблемами, які, в свою чергу пов'язані з психологічною неготовністю батьків та учнів до реалізації ідей профільного навчання:

– багато батьків психологічно не готові до реалізації деяких ідей профільного навчання, тому вибір здійснюється не відповідно з освітніми потребами та запитам учня, а відповідно до інших критеріїв: близькість від будинку, звичний навчальний колектив, знайомий вчитель і т. п.;

– у досить великій кількості дев'ятикласників (більше, ніж у місті) відсутні більш-менш виразні мотивації до вибору того чи іншого профілю.

Профорієнтація приносить позитивні результати в процесі самовизначення учнів, однак не завжди повністю вирішує проблему профілю навчання, оскільки профорієнтаційне консультування направлено на професійне самовизначення, а вибір профілю – це вибір предметної спрямованості. Адже успішна соціально-трудова адаптація молоді залежить від адекватної професійної орієнтації, вміння співвідносити свої бажання при виборі професії зі своїми можливостями і вимогами ринку праці.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що ставлення вчителів, методистів, директорів шкіл та їх заступників до ідей профільного навчання можна охарактеризувати як конструктивно-критичний. Вважаємо, що подальшого вивчення потребує організація психолого-педагогічної діагностики профільних інтересів старшокласників, механізмів і важливих чинників, які впливають на ефективність профільної та допрофільної підготовки молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дейніченко Т. І. До проблеми диференціації навчання / Т. І. Дейніченко // Педагогіка і психологія: Зб. наук. пр. – Харків : ХДПУ, 2002. – Вип. 21. – С. 149–153.
2. Жадько О. А. Проблеми становлення профільної освіти / О. А. Жадько //

- Діяльність навчального закладу як умова розбудови освітнього простору регіону : всеукр. наук.-практ. конф. – Чернігів : РВВ ЧДПУ, 2004. – С. 59–61.
3. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С. 3–5.
 4. Липова Л. Самовизначення особистості в контексті інтеграції України до європейського інтелектуального простору / Л. Липова, М. Войцехівський, В. Малишев // Шлях освіти. – 2009. – № 1. – С 2–6.
 5. Липова Л. Диференціація допрофільної підготовки учнів (психологічний аспект) / Л. Липова, П. Замаскіна, Ю. Іванова // Практика управління закладом освіти. – 2009. – № 1. – С. 31–37.
 6. Організація профільного навчання в країнах Західної Європи : монографія / [Н. Л. Кравець, Л. П. Фаннінгер, Н. І. Костенко] ; за ред. М. І. Сметанського – Вінниця : ВДПУ, 2008. – 339 с.